

16. ASIRDA GEMİ YOLCULUĞUNU YEREN BİR MANZUME: CÜYİ'NİN KEŞTİ-NÂME'Sİ

Ekrem BEKTAŞ*

ÖZET

XVI. yüzyıl şairlerinden biri olan Cüyî'nin hayatı hakkındaki bilgilerimiz çok sınırlıdır. Sadece *Rızâ Tezkiresi* ve S. Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri*'nde hayatı hakkında bilgi vardır. *Pervane Bey Mecmuası*'nda iki gazeli bulunan şairin, iki yazma şiir mecmuasında da "Keşti-nâme" adlı bir manzumesi tespit edilmiştir. Manzumedeği bilgilere göre, gemi kaptanlığı görevini yapan Cüyî, Tunusludur. Bu makalede, şairin hayatı ve gemiye binmenin sıkıntılarını anlattığı "Keşti-nâme" adlı manzumesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cüyî, Keşti-nâme, gemici, gemicilik terimleri.

A POEM WHICH DISPARAGES SAILING IN 16. CENTURY: CÜYİ'S KESTİ-NÂME

ABSTRACT

Our knowledge about the life of Cüyî, one of the poets of the 16th century is very limited. There are only information about his life in Tezkire of Riza and S. Nuzhet Ergun's "Türk Şairleri" (Turkish Poets). There have been found two *ghazels* (odes) belonging to the poet in *Pervane Bey Review*. There is also found a *Keshtiname* of him in two Reviews of poetry manuscripts. According to the data found in the poem, Cuyi who had been a captain of ship was from Tunisia. In this article, life of the poet, and his *Keshti-nâme* which narrates the problems during sailing were mentioned.

Key Words: Cüyî, Keşti-nâme, sailor, sailing terms.

Türk edebiyatının XIII-XIX. yüzyıllar arasındaki en uzun dönemini kapsayan Klâsik Türk edebiyatının temsilcisi şair ve yazarlarla bu şair ve yazarların eserleri henüz tam anlamıyla tespit edilebilmiş değildir. Sahayla ilgili yapılan araştırmaların sayısı arttıkça, bu edebiyatın temsilcisi olan edebî şahsiyetlerin sayısı her geçen gün değişmekte ve söz konusu temsilcilerin yazdıkları edebî ürünler de ortaya çıkarılmaktadır. Son yıllarda yazma mecmualar üzerine yapılan ilmi çalışmalar ve bu çalışmalar neticesi elde edilen bilgiler, dile getirdiğimiz düşüncenin en önemli göstergelerinden biridir.¹ Kütüphanelerimizin tozlu raflarında bekleyen ve henüz tam bir tasnifi yapılmayan binlerce mecmuanın, Türk edebiyatının en bâkir alanlarından birisi olduğu muhakkaktır.²

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmaları İsmail Saib I 4125 numarayla kayıtlı şiir mecmuasında tespit edilen "Cüyî" mahlaslı bir şairin kaleme almış olduğu "Keşti-nâme-i Cüyî Der-Mezemmet-i Ü"³ başlıklı manzume, bu yazının konusunu teşkil

* Yrd. Doç. Dr. Harran Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: ekrembek13@yahoo.com

1 Yaşar, Aydemir, "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", Bilig, S. 19, Ankara, 2001, s. 147-156; agm, "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", Türk Kültürü, S. 464, Ankara, 2001, s. 731-744; agm., "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", Türkoloji Araştırmaları/Turkish, Studies, Tunca Kortantamer Özel Sayısı, Editor: Atabey Kılıç-Sibel Üst, S. 2-3, Summer, s. 122-137; Kılıç, Atabey "Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 977'de Kayıtlı Manzum Sözlük Mecmuası Hakkında", Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007 Erzurum), *Bildiriler-2*, 2009, s. 663-676.

2 Atabey, Kılıç 2002: 663).

3 Cüyî'nin Keşti-nâmesi (gemi hakkındaki manzume) ve onu yermesi hakkında.

etmektedir. Söz konusu mecmuadaki manzume, kaside nazım şekliyle yazılmış 110 beyitten ibarettir. Gerek kasidenin başlığındaki “Cûyî” kelimesinden, gerekse son beyti olan

*Haş selâmetle vuşûlini müyesser idicek
Kor gider mi hele gör bir dağı Cûyî Tunus’ı*

mahlas beytinden, manzumenin “Cûyî” tarafından yazıldığı açıkça anlaşılmaktadır. Şair hakkında tezkirelerde bilgi bulunup bulunmadığını görmek için başta *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*⁴ adlı esere müracaat edildi. Ancak anılan eserde, “Cûyî” mahlaslı bir şaire rastlanmadı. Cûyî ve manzumesiyle ilgili araştırmalarımız devam ederken, *Rızâ Tezkiresi*⁵’nde ve S. Nüzhet Ergun’un *Türk Şairleri*⁶’nde Cûyî mahlasını kullanan bir şair tespit edildi. *Türk Şairleri*⁶’nde şair hakkında verilen bilgi bir cümleden ibaret olup şöyledir: “*XVI ncı asır şairlerinden Cûyî hakkında tezkirelerde malûmat kayıtlı değildir. Onun Pervâne Bey Mecmuasından iki gazelini naklediyorum:*

*N’ola sînemde tutarsam tîrinin peygânını
Lâcerem sadra geçürür her kişi mihmânını
Lutf edip ey mâh-ı Ken’ân’ım kad[e]m rencide kıl
Âşkın eyle müşerref külbe-i ahzânını
Dest-i gamdan ger yakan kurtarmak istersen gönül
Düş meyin ayağına tut dilberin dâmânını
Âşkın irer safâ ile ferahlar cânına
Hande eyler görse gül gibi ne dem cânânını
Sen nigârî derkenâr ittikçe düşmen d[ô]stum
Cûyî miskinî tutar ol dem kasâvet cânını*

**

*Ezel aşkın meyin itti meger nûş
Gönül deryâ gibi her dem ider cûş
Nola kûyinde her dem nâle kılsa
Ki bülbül olamaz gülşende hâmûş
Hezâr efgânına ben bülbülüm âh
Niçün gül gibi tutmazsın güzel gûş
Lebin yâdına olmuştur nigârâ
Ayağ ile meyin gayette serh[o]ş
Düşürme ârif ol elden ayağı
Be Cûyî var ise başımda ger hûş”⁷*

Rıza Tezkire’sinde de Cûyî hakkında “*Ba’de mürûrû’l-elf vefât eyledi.*” şeklinde baksedilerek şu örnek verilmiştir:

*“La’lüne cân verdük-ise dil-berâ kan itmedük
Yüzüne bedrû’d-dücâ didükse noksân itmedük”⁸*

Ancak üzerinde çalıştığımız İsmail Saib I 4125 numarada kayıtlı kasidenin sonunda, manzumenin toplam beyit sayısı ve istinsah tarihini belirten “*Cem’an 110 beyit, Tahrîr-i sene: fî 15 Şa’bân 89 Cum’a alaydan naql olundığı gün yazıldı*” şeklinde bir kayıt vardır. Zikredilen bu “15 Şâban [9]89” (M. 14 Eylül 1581) tarihinin, *Rızâ Tezkiresi*⁵’nde verilen yıl ve *Türk Şairleri*⁶’ndeki

4 Haluk İpekten, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

5 Gencay Zavotçu, *Rıza Tezkiresi*, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2009.

6 S Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, ts., C. III, s. 1095; Saadetin Nüzhet Ergun’un *Türk Şairleri* adlı eserindeki bilgiden bize haberdar eden Prof. Dr. Adem Ceyhan’a teşekkür ederiz.

7 Age. C. III, s. 1095.

8 Zavotçu, s. 128.

asır kaydıyla uygun düştüğünü, bundan dolayı söz konusu kaynaklarda ismi geçen Cûyî ile manzumesi üzerinde çalıştığımız şairin aynı kişi olabileceğini tahmin ediyoruz.

Cûyî'nin manzumesi üzerinde yoğunlaşırken, özellikle gemicilikle ilgili terimleri araştırırken⁹ *The Lingua Faranca In The Levant*¹⁰ adlı sözlükte, Fatih Kütüphanesi 5424 numarada kayıtlı bir yazma esas alınarak Cûyî'nin manzumesinden bazı beyitlerin alındığını müşahede ettik. Aynı sözlükte söz konusu Cûyî'ye ait kasidenin A. Tietze tarafından İngilizce çevirisiyle birlikte metnin yayımlanacağı ifade edilmektedir.¹¹ Ancak A. Tietze'nin ölümünden sonra gerek arkadaşları¹² ve gerekse öğrencileri¹³ tarafından hazırlanan biyografilerde Tietze'nin böyle bir çalışmasına rastlayamadık. Fakat Andreas Tietze'nin üzerinde çalışmayı düşündüğü Cûyî'ye ait kasidenin yukarıda zikredilen kütüphanedeki nüshasına ulaşıldı. Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 5424 numarada kayıtlı bir şiir mecmuasında (yk.70b-73a) bulunan bu manzumeyi, elimizdeki nüshayla (İsmail Saib I 4125) karşılaştırarak tenkitli metni oluşturmaya çalıştık.

Yukarıda da değinildiği gibi Cûyî'nin hayatına dair bilgi çok azdır. Manzumesinden tespit edebildiğimiz kadarıyla Cûyî'nin Tunuslu olduğu ya da Tunus'ta yaşadığı anlaşılmaktadır. Aşağıdaki beyitlerden de gemi hocalığı ya da “gemi ferzâneliği” (gemi hâkimi, kaptanlık?) işini yaptığını söylemek mümkündür.

*Başuma yazu imiş n'ideyin elden ne gelür
Bir geminüñ olup ibrâm ile ben de h'âcesi
Nağ'-ı hâk üzre piyâde yürî şâh-ı vaqt ol
Gemi ferzâneligine şağın itme hevesi*

Cûyî'nin, aşağıdaki beytinden hareketle Tunus savaşının yapıldığı yıllarda yaşadığı ve XVI. yüzyılın sonlarına doğru öldüğü söylenebilir:

*Meger olmışdı ol eşnâda gûzât-ı Tûnus'uñ
İntikâm ahzına maşşadları düşmen yağası*

Kaside başlığında “mezemmet” kelimesiyle belirtildiği gibi Cûyî, memnun olmadığı bir gemi seyahatinden sonra çektiği sıkıntı ve meşakkatleri, karşılaştığı problemleri kısacası intibalarını mübalâğa sanatına başvurarak tasvirî bir üslupla kaleme almıştır. Şairin bu olumsuz tavır, manzumenin ilk beyti olan,

*Derd-i serdür geminüñ hağ bu ki tarz u töresi
'Aklı başında olan aña ider mi hevesi*

beytinden itibaren kaside boyunca devam eder. Bütün sıkıntılardan sonra kara ile denizi karşılaştıran şair, aşağıdaki beyitle adata ders verir:

*Karadan kıma elüñ sâ'il olursañ da ne ğam
Hağ seni aç u şusuz kıor mı be torlağ gidisi*

Yine manzumede dikkat çeken bir başka özellik de deyimlerin fazlaca kullanılmış olmasıdır. Kasidede geçen deyim ve kalıplaşmış halk söyleyişleri şunlardır: *Derd-i ser, aklı başında ol-, cehennem deresi, havaya dayan-, cân bâzârına düş-, dünyâ delisi ol-, göze uyku kapısı gir-, cân ü cihândan bez-, eşribesi Kevser ol-, garibin biri ol-, nağd-ı şabri yağmala-, mir'ât-i şafâyı sı-, ser-geşte ol-, gûşuna silistre sesi ir-, kürek elde hazır ol-, bahri cûşa getir-, kıarın anası atası ol-, zülf-i zincirine bend ol-, başdan kıça dek, didemizin puşulası, gönül firqatası şikest ol-, başıma yazu imiş, n'ideyin elden ne gelür, gönül çağlaması, ser çek-, hûn-ı insâna şusa-, kıarın ağrısı, göbek borısı, meded şan-, göğüs ger-, havâda*

9 Bu konuya dikkatlerimizi çeken Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a teşekkür ederiz.

10 Henry& Renee Kahane, Andreas Tietze, *The Lingua Faranca In The Levant*, Turkish Nautical Terms of İtalian and Grek Origin, University of Illinois Press, Urban, 1958.

11 Age., s. 631.

12 Helga Anetshofer, “Long Live Otoman Studies- Andreas Tietze'yi (1914-2003) Hatırlarken”, *Journal Of Turkish Studies*, Volume 30/1, *Orhan Okay I*, Harvard Üniversitesi, 2005, s. 316-345.

13 Mehmet Ölmez, “Türkçenin Yorulmaz Araştırmacısı Andreas Tietze'nin Ardından”, *Toplumsal Tarih*, S. 122, İstanbul, 2004, s. 50-53; Sevim Yılmaz-Önder, “Andreas Tietze'nin biyografisi üzerine bir deneme”, *Toplumsal Tarih*, S. 122, İstanbul, 2004, s. 54-55.

yele-, kürek çek-, başdan aş-, harâya çal-, belâ silsilesi pâyine sarıl-, torlak gidisi ol-, dâma düşmek, câna mübârek ol-

Toplam yüz on bir beyitten ibaret olan manzumede bu kadar deyim kullanılmış olması, şairin gemi seyahati sırasında çektiği sıkıntıları anlatması bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca şairin Türkçeye ve halk kültürüne ne derece vâkıf olduğunun da bir göstergesidir.

Manzumede fazla olmamakla birlikte gemicilikle ilgili bazı terimler de vardır. Gemicilik terimleri şunlardır: *Orşa poca, dek dorı, silistra, hamleci, ala, fora, top otu, top kıyyesi, re'îs, keştî, kırç, seren, dedegi, cunba, mıknatis, pusula, firkata, pâre, âlet/halat onarmağ, levend, fit, cebe, alarğa, kıalyata, borazan, elvend/alavand, kapudan, ferzâne* vs.

Görüldüğü üzere Cûyî de, XVI. yüzyıl şairlerinden özellikle Nigârî, Kâtibî ve Yetîm gibi şairlerin şiirleriyle moda haline gelen gemicilik terimleriyle şiir yazma geleneğine uymuş oluyor.¹⁴ Yukarıda zikredilen kelimelerden bazıları anlam değişikliğine uğramış olsa da günümüz Türkçesinde kullanılmaktadır.

Manzumenin çevriyazı metni, iki yazma nüsha karşılaştırılarak oluşturuldu. Buna rağmen manzumede, anlam ve vezin bakımından problemler vardır. Okumada ve anlamlandırmada zorlandığımız kelimelerin sonuna soru işareti konmuş; vezne uymayan beyitler dipnotta belirtilmiş; metin tamiri yoluyla yapılan eklemeler de köşeli parantez ile gösterilmiştir. Ayrıca anlamı bilinmeyen bazı gemicilik terimlerinin manalarını da dipnotta verilmiştir.

KEŞTİ-NÂME-İ CÜYİ DER-MEZEMMET-İ Ü¹⁵

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Derd-i serdür geminün hağ bu ki tarz u töresi
‘Aklı başında olan aña ider mi hevesi

Hârici ziynet ü nağş birle çü kaşır-ı cennet
Dâhiline nazar olunsa cehennem deresi

Cihet-i ‘azmine yıllarla bulunmaz menzil
Taraf-ı ‘avdetinün şorma ki yokdur ötesi

Hâşılın dirsek eger bîm-i helâk-i cândur
Yâdigâr u tuhafî top otu vü top kıyesi

5 Hedef-i tîr-i kazâsın ne mağalde olsañ
Neresidür ya bunun cây-ı selâmet neresi

Bir hağâ kim gemiye irse ‘umümen irişür
Hâşılı kırtılamaz şâhibi yâhod re'îsi

14 Andreas Tietze, “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemicî Dili, Nigârî, Kâtibî, Yetîm”, *Fuat Köprülü Armağanı*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1953, s. 501-522.

15 Başlık A: *Kaşide-i Cüyî Der-Vaşf-ı Deryâ vü Keştî S.* A Ankara Üni. DTCF Kütüphanesi Yazmaları İsmail Saib I 4125 numaralı nüshanın, S de Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 5424 numarada kayıtlı nüshanın kısaltmasıdır.

1 u S: A'da yok.

2 ziynet ü nağş birle S: ziynet-i nağşıyla A; Cehennem deresi: Çok kötü ve sarp yerler için kullanılan bir ifadedir.

3 yıllarla S: püllerle A.

4 Yâdigâr u tuhafî S: Yâdigâr-ı tuhafî A; otu vü A: otuyla S. Ot: Cephane demek olan eski bir tabirdir. Top otu: top cephanesi.

6 Hâşılı A: Hâşşeten S / yâhod A: ne hod S.

- Bârinuñ varı ise miḥnet ü endūh u elem
 Hep içinde bulunur zevk ü şafâdan berîsi
- Bir iki taḥtanuñ üstinde havâya ṭayanup
 Cân bâzârına düşmiş nice dünyâ delüsi
- Iztırâbı ne virür cân u dile ârâmı
 Ne gelür hây ile hûdan göze uyḥu ḳapısı
- 10 Vüs‘at-i ‘âleme baḳduḳca o cây-ı tengden
 Âdeme gelmeye mi cân ü cihândan bezesi
- Dil-pesendümdür o bir sâbiḥ-i baḥr-ı ḥuredüñ
 Suyı bardaḳda vü kâğıdda gemiyi dimesi
- Meclis-i pende ne zibâ şeker-efşân olmış
 Menzili bâḡ-ı behişt Kevşer ola eşribesi
- Sâlik-i baḥr olana reh-zen-i düşmen beşdür
 Beş ḳavi ḥaşma evet n’ide ḡaribüñ birisi
- Biri ḥâzır biri ḡâ’ib biri şü biri havâ
 Şikem-i keştide maḥfi biri ot istifesi
- 15 Orşasıyla pocası reh-zen-i ‘işüm oldı
 Naḳd-ı şabrum ise yaḡmaladı aldı alası
- Oltasından ki özüm vâlih ü ser-geşte olup
 Şıdı mir’ât-i şafâmı gehi şiyt ü sebesi
- Berg-i bîd-veş özümü ıssısı lertzân itdi
 Bâd-bâmı idi şan tâb ü tebüñ dek dorısı
- Şûretâ çevresi ḥod mürdeden olmaz teşḥiş
 Remize dinse revâdur olaruñ maḳberesi
- Hevl-i maḥşer nic’olur anı görem dirseñ eger
 Naẓar eyle iricek ḡuşuña silistre sesi

7 miḥnet ü endūh u elem S: miḥnet-i endūh u belâ A.

8 üstinde S: üstünde A / delüsi A: delisi S.

9 hây ile A: hâ ile S.

10 o cây-ı A: mekân-ı S.

11 Dil-pesendümdür A: Dil-pesendüdür S / gemiyi A: geminüñ S. Bâki’nin de buna benzer bir beyti vardır:

Şarâbı zevrak ile içmenün zamânı degül

Efendi keştîyi kâğıdda suyu bardakda” (Küçük 1994: 375);

Aynı mısra gemicilik terimleriyle şiirler yazan Yetim’in şu kıtasında da geçmektedir:

Suyı bardakda demişler gemiyi kağıda

Bizden evvel bu cihân seyrin eden ehl-i vukûf

Âlem-i berri koyub bahr havâsında yelen

Bû-‘Alî-yise anun aklına idrâkine yûf (Henry vd. 1953: 510)

13 ḡaribüñ A: ḡarimüñ S.

14 ḡâ’ib A: ḡâyib S / ot A: od S; istif: Düzgün bir şekilde üst üste koyma, dizip yerleştirme, sıralama.

15 ‘işüm S: epsem A; Orsa poca: Geminin kâh rüzgâr yönüne yaklaşarak kâh saḡa kâh sola dönerek düzensiz şekilde yol alması durumu; Ala: XVII. yüzyılda kullanılan bir çeşit seslenme, dikkat et nidası.

16 Oltasından A: Doltasından S.

17 Berg-i bîd-veş özümü ıssısı lertzân itdi A: İssine dindikçe yüzüm berg-i ḥazâna döndü ? / Bâd-bâmı idi şan tâb ü tebüñ dek dorısı A: Yelkeni oldı meger tâb tebüñ dek torası S; dorı: Tepe zirve, körpe filiz.

18 çevresi A: çözmesi S.

Turkish Studies

- 20 Nefh-i şûr olduğı dem şanki ehālī-i k̄ub̄ur
Lem‘a-i vāh̄idede zāhir olur her birisi
T̄arfetü‘l-‘aynda ‘umūmen görinürler ber-pā
Muḳtedā olur ‘amelde t̄arafeyn ḥamlecisi
Gūş fermāna müheyyā kürek elde ḥāzır
Muṭtarid birbirine şağ u şolı pîş ü pesi
İnledür k̄ubbe-i mināyı şadā-yı aḡlāl
Baḥri cūşa getürür bend-zedeler velvelesi
İşbu resm üzre t̄ururken bu cünūd-ı miḥnet
Anlara tā ki beyān eyleye ḥükm-i re‘îsi
- 25 Çekdirüp gitmesi havā’lmasa yelken şolıcaḳ
Ala vü ala ile fora direk avlaması
İki yelkenci zebānī-şifat u dīv-endām
Bād-ı luṭf ü keremūñ ḳahruñ anası atası
Çehre pür-çin-i ‘abūs çün saḥīb-ı faşl-ı şitā
Didesi berḳ-i maḥūf şanki felek şā‘ iḳası
Ālet-i ḳarb u ‘azāb elde vü dilde dūşnām
Dāḥil-i sinede sūzende ḡazab nā‘iresi
Dest-i zulm ile hemān cevre ururlar bünyād
Ne uranı müteḥammil ne kesilür arası
- 30 Deste-çüpdan geçürür çevreme başdan ḳıça dek
‘Unf ile pes ala ḳanı diyüp āḥir kümesi
Ḳuvvet-i varımı bāzūya getürüp çalıcaḳ
Bile ḳırbac ile ḳalḳar urulanuñ derisi

19 Hevl-i maḥşer nic‘olur anı görem dirseñ eger A: Nic‘olur hevl-i ḳiyāmet göreyin dirseñ ‘ayān S / gūşūna A: sem‘ūne S; silistre sesi S: silistresi A; Silistre: Üstat bir yelkenci ve onun ḥükmünde iki kimse ki anlara kömi derler, büyüğü silistra çalar, küçüğü ayak üzre durup bazı yelkene müteallik hizmeti görür.” Mustafa b Abdullah, Tuhfetü‘l-Kibār fī-Esrārī‘l-Bihār, İst., 1329, s. 1911.

20 şanki ehālī-i k̄ub̄ur A: nitelki ḥākdan mevte S / Lemḥa-i vāh̄idede zāhir olur her birisi A: Ḳalkup ayakda hemān laḥzada forsa çerisi S.

21 olur A: olup S; Hamleci: Kürek çeken kimse, kayıḳçı.

23 Baḥri A: Baḥr S.

24 Anlara A: Olara S.

25 Çekdirüp A: çekdürüp S; havā’lmasa yelken şolıcaḳ A: hoş olmasa yelken sökicek S / Ala vü ala S: alavala? A; direk S: diyerek A; Fora: Aç, açıl kumandası.

26 u A: S‘de yok. / anası atası A: atası anası S.

27 S‘de beyit şöyledir:

Yüzleri ebr-i şitā dideleri berḳ-i cefā

Sözleri sūz-ı dile çerḥ-i belā şā‘ iḳası

28 ḳarb u ‘azāb S: ḳarb-ı ‘azāb A.

29 Dest-i zulmiyle hemān A: Nāgehān zāhir olup S / müteḥammil A: müteḥayyil S; arasıS: āh arası A.

30 geçürür A: geçirüp S / ‘Unfile pes ala ḳanı diyüp āḥir kümesi A: El-emānī diyecek ‘unf ile āḥir ‘umūsi ? S; Kıç: Teknenin geri tarafı.

31 S‘de bu beyitten önce şöyle bir beyit daha var:

Mutne vü kaska ile şöyle çalarlar küregi ?

Şudan āteş çıkarır şiddet-i şabrla palası

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

- Ten-i ‘uryân u nizâr niteki ehl-i düzağ
Ef i gibi dolayıp zarb-ı ‘aşânüñ beresi
- Kimi müstağrak-ı eşk ü kimisi garğ-ı ‘arağ
Yarasından ağıdur hün u cerâhat kimisi
- Mihnet ü derd ü elem çekmede pes forsasnuñ
Gündüzi ile ber-â-berdür elemden gicesi
- 35 İşbu haşruñ şanasın oldı seren ü mizânı
Geminüñ iki kanâdı anuñ iki kefesi
- Çorğudan lerze tutar nâzil-i şâ’ id olanı
Ma’ nide şanki şırâf köprüsidür iskelesi
- Vezninüñ mu’ tedili hayr u hâlâş ile necât
Dedeği cunb bil ağırsa tarafeynüñ birisi
- İrtikâb-ı sefer-i bahri su ’âl eyleyene
Dir idüm pes ne idi ‘illet ile gâ’ilesi
- Çalb sengin idi hem hâtırı da mıkñâtiş
Benden ayırdı beni câzibe-i gâlibesi
- 40 Zülfi zencirine bend olmuş idüm bir güzelüñ
Zillet-i isre çeküp gânzeleri şarması
- Bahr-ı ‘aşkıında şinâverlik idüp fülk-i vücüd
Çeşm-i hün-rizi iken dide-i cân puşulası
- Şarşar-ı cevri olup bâ’ iş-i tûfân-ı firâğ
Seng-i reddinde şikest oldı gönül firğatası

32 Ten-i ‘uryân u nizâr niteki ehl-i düzağ A: Cism-i ‘uryân za’if kiminüñ der-hâl S / Ef i gibi dolayıp zarb-ı ‘aşânüñ beresi A: Tolanur mâr-şifat çarb-ı elemün beresi S.

33 Kimi müstağrak-ı eşk kimisi A: Kiminüñ eşki revân u kiminüñ S / ağıdur A: ağıdup S.

34 Mihnet ü derd ü elem çekmede pes forsasnuñ S: Çorsa dâ’im ‘azâb içre za’ifü’l-ahvâl A / Gündüzi ile ber-â-berdür elemden gicesi A: Senevî ‘add olunur gündüzi vü gicesi S.

35 şanasın A: diyessin S / ü S: A’da yok; Seren: Yelkenli gemilerde yelken çekilmek üzere direklere haçvâri takılan gönder, 2. Yuvarlak ve uzun silindir şeklinde kalın çam, köknar, kavak kerestesi. Mizana Direği: 3 direkli bir yelkenli gemide en kıçtaki direğe verilen addır

36 Çorğudan lerze tutar nâzil-i şâ’ id olanı S: Çorğusu lerze virür sâ’id-i nâzi olana A / Ma’ nide S: Şûretâ A. S’de bu betitten sonra şöyle bir beyit var:

Bu fakirün hele yanında gemi ile deñiz

Düşde görünse dahı hayra gelir yorası ?

37 mu’ tedili hayr u hâlâş S: mu’ tedil-i hayr-ı hâlâş A / cunb bil ağırsa S: cunbası egerse A.

38 sefer-i bahri S: seferi bahri A / eyleyene A: eyleyiseñ S / Dir idüm pes ne idi ‘illetle gâ’ilesi A: Diyeyin pes ne idi hem ‘illet-i gâ’iyesi S.

39 Çalb seng idi hem hâtırı da A: Çalbi seng idi veli haşşada çün S / gâlibesi S: gâ’ilesi A.

40 gânzeleri şarması A: gânze-i şarması S. A nüshasından bu beytin ilk mısraı ile bir sonraki beytin ikinci mısraı ve ikinci beytiyle sonraki beytin ilk mısrandan beyit oluşmuştur.

41 dide-i cân S: didemüzün A; Pusula: Üzerinde daima kuzeyi gösteren mıkñatıslanmış bir ibre bulunan, kadranlı yön belirleme âleti.

42 Şarşar-ı cevri olup ba’ iş-i tûfân-ı firâğ A: ‘âkıbet şarşar-ı cevri esüp ol bi-keremün S / reddinde A: farkatde S; Fırkata: Buharlı gemilerin icadından önce Osmanlıların savaşlarda gözetleme, karakol, haberleşme, büyük gemileri çekme gibi işlerde kullandıkları 10-17 çift kürekle veya yelkenle hareket eden bir ambarlı uzun dar, süratli teknelere verilen isim.

Turkish Studies

- Şabr-ı hicrâna taḥammül görinüp emr-i muḥâl
Nâ-gehân gūşuma irişdi sefer zemzemesi
- Meger olmuşdı ol eşnâda ğuzât-ı Tūnus'uß
İntikâm aḥzına maḳşadları düşmen yaḳası
- 45 Bir niçe pâre gemi çıḳdı limândan yürüdi
Tıtdı deryâ yüzini dehşet ile taṅtanası
- Başuma yazu imiş n'ideyin elden ne gelür
Bir geminüñ olup ibrâm ile ben de ḥ'âcesi
- Şubaşı baḥr u 'ases bâd u gemi maḥbes olup
Şalmanın cânuma ta'ziye yemüñ fırtunası
- Ḳaradan âlet oñarmâḳ idi gâhî kârum
Seyr-i baḥre şu gibi olsa göñül çaḒlaması
- Seng-i ḥârâya toḳunduḒca miyân-ı keştî
Sebeb-i ḥayret olup ḥâṭruña gürlemesi
- 50 Ser çeküp sun' ile taḒlar gibi gâhî ḥîz-âb
Ḥoş gelürdi dile kefler şavurup çaḒlaması
- Mâ-ḥaşal neş'e-i esrâr ile ya'ni ki didüñ
Baḥri şahrâ şanur iken kefi ḳoyun sürüsü
- Şoñra döydi deñizi bildi meşelde ḥaberi
Ḥūn-ı insâna şuşar gürk açılmış tılası
- Çekilen ḳahr-ı sitem şerḥine âġâz itsem
Mücmelen ḥaşre deġin dinmeye biñden birisi
- Şarşaruñ bir yañadan debdebe-i ḥâ'ilesi
Bir yaña satvet-i mâdan geminüñ zelzelesi
- 55 Bir yaña sūziş-i ḥurşid-i cihân-efrūzdan
Mâr-veş çehremüzüñ münselih oldu derisi
- Elemi bir yañadan berd-i şeb-i deycūruñ
Ḥâşılı oldu ḳarın aġrısı göbek burısı

- 43 görinüp A: idicek S / gūşuma A: sem' üme S.
44 eşnâda A: demlerde S.
45 Tıtdı A: Dutdı S / deryâ S: dünyâ A.
47 baḥr u 'ases bâd u gemi S: bâd 'ases baḥr gemi A / cânıma A: cânımı S.
48 şu gibi olsa A: soñı olduḒca S.
49 S'de beyit şöyledir:
Müte'âḳib dökilüp sâhile emvâc-ı miyâḥ
Bâ' iş-i ḥayret olurdu dile gâḥ gözlemesi
50 Ser çeküp sun' ile taḒlar gibi gâhî ḥîz-âb A: Ḥoş idüp şiddet-i Tūfân ile gâhî şaf şaf S / dile kefler A: çep ü
râst kef S.
52 döydi deñizi bildi meşelde ḥaberi A: toydı ḥaberi bildi meşelde deñizüñ? S / gürk açılmış tılası A: gürk-i ecel
...tılası? S.
53 Bu beyit S'de yok.
54 debdebe-i A: demdeme-i S.
55 çehremüzüñ münselih oldu S: münselih oldu çehremüzüñ A.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

- Şeb-nemûn bir yañadan kesret-i seyl-âbından
Başumuñ artdı zükâmı gözümüñ nâz[i]lesi
Şûretâ mevcûñ olup her biri bir küh-ı bülend
Nûh Tûfân'ını gösterdi şuyın kaynaması
Oldı mesmû' um iken 'ayni ile meşhûdum
Nûh u 'Âd'uñ ne çeküpdür ümem-i tãgiyesi
- 60 Şarşar-ı haşyet-i 'Âd'i yine ihdâş itdi
Hışm ile cünbişe geldiķca hevânuñ küresi
Gemimüz gâhi idüp kurb-ı şüreyyâya hürûc
Oldı gâhî süzilüp taht-ı şerâ menzilesi
Şiddet-i bād-ı vezân u şademât-ı emvâc
Dehşet-i bād-ı dıraşşân felegüñ atlası
Şûret-i insân ki nat' -i felek-i şu' bede-bâz
Oynadup aldı bizi âb ü hevânuñ gözesi
İlticâ niyyetine alçağa nâzır olsañ
Baħr-ı Aħmer görünür medd-i başardan berisi
- 65 Ne müdârâ mutaşavver idicek cüş u hürüş
Ne müdârâ ne mübeyyen taraf-ı zâhiresi
Per ü bâlûñ ise yoķ kim göge pervâz idesin
Kandasın ķanda dilâ yâ feleküñ dâ'iresi
Dem-i mihnetde bulardan irişe şanma meded
El irişmez birine maħz-ı helâk ol birisi
Yoķdur[ur] ħavf ü belâ miħnet ü ğamdan şoñra
Hiç muvâfiķ mı dilâ 'aķla levendüñ töresi
Rûz-ı heycâ-i sipemde ne ħaťadur ya' nî
Toplara ķarşu göğüs germeleri ķâ' idesi

57 Başumuñ A: Serümüñ S.

58 gösterdi S: 'arz itdi A.

59 tãgiyesi S: tã'ifesi A.

60 Şarşar-ı haşyet-i 'âdî yine ihdâş itdi A: Yâd idişdüķ leb-i lertzân ile bād-ı 'âdî S / geldiķca havânüñ küresi ? S: geldi gice havânüñ gürelesi A; A'da mısraın vezni aksak. Gece kelimesi attığımızda vezin düzelir, ancak anlamda değişiklik olur.

61 idüp kurb-ı şüreyyâya hürûc A: şüreyyâya çıkardı ħiz-âb S.

62 bād-ı dıraşşân fülküñ atılması A: berķ-i dıraşşân u hevâ köylemesi S.

63 insân ki A: insân u gemi S / aldı A: kıldı S; Birinci mısraın vezni aksak.

64 alçağa S: esefile A / Aħmer A: zâhir S.

65 idicek A: ide çün S / müdârâ ne mübeyyen taraf-ı A: medârına mu'ayyen tûrûķ-ı S. Bu beyitten sonra S'de şöyle bir beyit var:

Ķuvvet-i bâħirenüñ ķa' rına ne medħali var ?

Pertev yüzünde eşer itmiş sefer cãriyesi

66 göge S: çıķa A.

67 Dem-i mihnetde bulardan irişe şanma meded A: Baħr u çerħüñ meddî 'ayn-ı maħal-i emr-i muħâl S ?

68 belâ A: elem S; ü ğamdan S: -i ğamdañ A / dilâ A: eyâ S; Levend: Osmanlı bahriye teşkilatında donanmada ve kıyılarda hizmet gören askerî sınıf. 2. Eskiden Venedik gemilerinde çalışın doęu ülkelerinden toplanan maaşlı asker

Turkish Studies

- 70 Seng-i topdan sinecek yerleri var mı geminüñ
Selb-i 'âr eyleyicek ola meger süñisi
Çahr-ı nîrâna hevâ deñlü ħod olmaz ħâ'il
Yüz fit olursa eger çarşu duranuñ cebesi
Hele ben böyle cevâb eyler idüm bî-kem ü kâst
Mezhebüm yoçlarsa âyîn-i kıtâlda birisi
Topı mihrâb idinüp 'arz-ı kıyâm itmekden
Bu namâzuñ dağı efzâl idi secde'yemesi
Ĥaşılı 'ömri hebâdur bu hevâda yelenüñ
Günü mihnetle geçer hem elem ile gicesi
- 75 Rûz-ı rûşene ħazer rü'yet-i ħaşm-ı bed-kâr
Şeb-i târ irse düketdi ħamı kıl kıyyesi
Şol maĥal âdem olan râĥat-ı teskîn bula mı
Ola[mı] mevc-i telâtumda anuñ bâr ü besi
Baĥri berden nice terciĥ ide insân geçinen
Zir-i Tûfânda degül cümle cihânuñ çarası
'Âlem-i vuşlat ise ħaţtuñ alarġa yûri var
Mücib-i fûrçat olur gezmesi gör firçatası
Çalbüñi âteş-i bârût ile ifnâ eyler
Zıdd-ı nâr üzre yürür dime şaşın çalyatası
- 80 Borazanı içi çatrân ile memlû duzaĥ
Göz göre câna 'azâb itme girüp cân-pâresi
Câm-ı 'işe çatuban derd ü belâ zehr-âbın
Telĥ-kâm eyledi çoç kimseye deryâ acısı

69 heycâ-yı sepehde S: heycâda siperde A.

70 sinecek yerleri var mı A: siñilicek yer mi var S / Selb-i S: Şalb-i A; süñisi A: sentenesi? S.

71 Yüz fit olursa eger çarşu duranuñ cebesi A: Çahramân çarşu çurup yüz fit olursa cebesi S. Fit: 30,5 cm'lik İngiliz uzunluk ölçüsü birimi.

72 eyler idüm S: ider idüm A; kâs A: kâst S / ger in A: âyîn S.

73 itmekden A: itmekde S / idi A: gibi S.

74 hevâda A: hevâya S / elem ile A: ü elemle S.

75 bed-kâr A: bed-kâm S / irse S: ise A.

76 Şol A: Ol S; teskîn bula mı A: temkîn ola mı S / bâr u besi A: mârûsı S.

77 insân geçinen A: dâna-dil olan S / Zir-i S: Zirâ A; degül cümle A: degülken bu S.

78 ħaţtuñ S: ħaddüñ A / gezmesi gör A: girmeye gör S; Alarġa: Umumi olarak açık manasınadır. Bir filikanın veya geminin sahile yanaşmış olmayıp sahilten açıkta bulunması, durması, yatmasıdır. Bu vaziyette duran gemilere alarġada denir.

79 Çalbüñi âteş-i bârût ile ifnâ eyler A: çalıbuñ bir gün ide tu' me-i bârüd-ı siyâh S / dime şaşın A: gerçi bunuñ S; Kalyata: Kalyon resminde yük gemisi.

80 Birinci mısraın vezni her iki nüshada da aksak olup şöyle okunabilir: Borazanı hevâ içi çatrân ile memlû duzaĥ A: Borazanı havârici çatrân ile melcüd duzaĥ ? S / cân-pâresi A: cân beresi S; Birinci mısraın vezni aksak.

81 kimseye A: âdemi S.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

- Āb-ı baħr ile yuyup çoğı ħayātından elin
 Fevtine yaşını nehr itdi atası anası
 Talğası başdan aşup ism ile resmin çođunuñ
 Maħv idüp levh-i ħayāt üzre görünmez qarası
 Zor idüp ħiddet ile bād-ı fenā bayraqdan
 Gemi seyle elevend itdi nice bü'l-hevesi
 85 Tama' -ı şayd ile çoç kimse yitürdi serini
 Ka' r-ı deryāda teni oldı semek eť imesi
 Cūş u tuđyānına mevcūñ oluban mađlūb
 Çaldı ħārāya dilā zevrağ-ı cismūñ nicesi
 Kef ü destin pūr idüp māl ile şatup geminūñ
 Mār-veş pāyine şarıldı belā silsilesi
 Cins-i ħākdan olanūñ ' ağla muħālif görünür
 Hālik-i ' ömri olan ħahbeye meyl eylemesi
 Şu yüzünde diler iseñ ki seyāħat idesin
 Saña yetmez mi cihānuñ Şağ ü Nil ü Tuna'sı
 90 Karadan kağ' -i menāzil iderek var kaçagör
 Maşrikuñ bu' dı olınca saña deryā yābisi
 Ĥāk durur ekrem-i eczāsı ħağıkatde dilā
 Çār ' unşurdan iken şekl-i beşer bağıyesi
 İntisāb eyleyicek ' unşura resm-i bedenūñ
 Ĥāk o gür āba degül nisbet[i] hem bāhiresi
 Māder-i müşfiğadur ħāki niçün terk idesin
 Nā-ħalef olana maşşüre olur vālidesi
 Zahrı üzre getürür ħaml ile zinde olanı
 Cāy-ı rāħat idinür sinemüz ādem olası

82 elin S: ümid A.

83 resmin S: resmiyle A.

84 bayraqdan S: -dan berf A; The Lingua Franca İn The Levant adlı sözlükte "alavand, alabanda, alevend ve ilevend" gibi şekilleri olan ve "Bordanın iç kısmı veya dümenin 35° ye kadar basılması." anlamına gelen bir kelime olduğu yazılıdır.

85 yitürdi A: yitirüp S; serini A: perini S.

86 A'de beytin mısraları arasında takdim-tehir var. oluban mađlūb S: olup aħir giyesi A / nicesi S: niceler A.

87 destin S: destūñ A / idüp mālā şatup geminūñ A: ide māl ile dirken çođunuñ S / Mār-veş S: Mār-sıfat A.

88 olanūñ ' ağla muħālif görünür A: görünür ' ağla muħālif olanūñ S / Hālik-i ' ömri olan A: Hālik-i ' ömr olanūñ S; Bu beyitten sonra S'de şöyle bir beyit vardır:

Gūş-vār olmadı mı sem' üñe evvel dānek

Dostum el-cinsü ile'l-cinsi yemilü dimesi

90 Maşrikuñ A: Maşrikin S.

91 dilā A: begüm S / ' unşurdan A: ' unşurda S.

92 Bu beyit S'den alınmıştır.

93 maşşüre A: menfüre S.

94 ħaml A: ' ilm S / sinemüz A: sinesı S; olası A: ulusı S.

Turkish Studies

- 95 Siyyemâ hâşıl olur cümle derûn-ı hâkdan
Ekl ile şürb ü libâsı kişiye lâzimesi
Bir quru nâna kanâ' at qurıda beglikdür
Eşki ko zerde pilav olsa yemek murâdesi
Qaradan qoma elüñ sâ'il olursañ da ne ğam
Haq seni aç u şusuz qor mı be torlaq gidisi
Yirredür zemzeme-i nağme-i cân-bahş-ı tıyūr
Cennetüñ yirde olur emsile-i fâyiğası
Bâğ-ı hılduñ bedelidür bu cihân berg ü beri
Şol kıoyu sâyelü tağlar şulu deşt ü deresi
- 100 Bir ulu Rab seni keşretle tilâvet idicek
'Âmdur zümre-i insâna anuñ fâ'idesi
Dâma düşmek ne revâ dânesin âhır viricek
Murğ-ı câna yed-i kudretle düzen bu kafesi
Âhuñı şarşar-ı mağz yaşuñı tûfân itmiş
Bağr-ı hüsnuñ kapudanı olan ol pîr olası
Bu meşakkat saña kâfi idi ya pes n'eyler
Dehşeti top u tûfengüñ geminüñ dağdağası
Bâ-ğuşuş şânuñı çün fakra qarın itmişsin
Kim ne dir çul da giyerseğ saña çulbâs gidisi
- 105 Tîr-i sermâ atıcağ kıavs-ı kıazâdan bu felek
Siper olmaz mı tenüñ hıfzına Vardar 'abâsı
Mâder-i dehr özüñi nâzile hod beslemedi
Pes ne lâzım ola egnüñde perângü çuğası ?
Nağ'-ı hâk üzre piyâde yüri şâh-ı vaqt ol
Gemi ferzâneligine şakım itme hevesi
Âdemüñ çekdüğü âlâm ile kıahrından 'ıvağ
Ola dime kıapudanlık ise de mertebesı
Seyr-i 'âlem virür ol şıhhati dâ'im olsun
Esb keştilik ider saña bu bâldur torısı

- 95 Siyyemâ A: Mâ-haşal S / libâsı kişiye A: libâsuñ özüñe S.
96 kıuru A: kıuru S; kıurıda A: kıara S / Eşki kıo A: Reşki kıor S / murâdesi A: bezâtası ? S.
97 kıoma A: çekme S / aç u şusuz S: aç şusuz A; torlaq gidisi A: torla delisi S ?
99 cihân berg ü beri A: cihânda kıaranuñ S / tağlar A: çağıl S.
100 Bir ulu Rab seni A: Bir ulur mâ si güeuh ile ? S.
101 âhır viricek A: elbette verir S.
102 Âhuñı A: Âh ki S / olan ol pîr olası A: olasıñ bir ulusı S.
103 ya pes neyler S: ya neyler idi A / Dehşeti S: Dehşet-i A.
104 Bâ-ğuşuş şânuñı A: Şân-ı 'unvânuñı S / ne dir S: nedür A; çulbâs gidisi A: bulbâz gidisi ? S.
105 Tîr-i sermâ atıcağ kıavs-ı kıazâdan bu felek A: Tîr-i sermâya Tuna 'âlemi çok kıavs-ı kıazâ S. / Vardâr S.
vardur A.
106 perângü ?S: pür-nügün A.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

- 110 Hânâmı yoğ ise de hâki sever bu dil ü cân
İsteyen cânâ mübârek deñiz ile gemisi
Hağ selâmetle vuşûlini müyesser idicek
Kor gider mi hele gör bir dağı Cüyî Tunus'ı *

KAYNAKÇA

- ANETSHOFER, Helga, "Long Live Otoman Studies- Andreas Tietze'yi (1914-2003) Hatırlarken", *Journal Of Turkish Studies, Volume 30/1, Orhan Okay I*, Harvard Üniversitesi (2005), s. 316-345.
- TIETZE, Andreas, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili, Âgehî kasidesi ve tahmisleri", *Türkiyat Mecmuası IX* (1951), s. 113-138.
- TIETZE, Andreas, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili, Nigârî, Kâtibî, Yetîm", *Fuat Köprülü Armağanı*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1953, s. 501-522.
- AYDEMİR, Yaşar, "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", *Bilig*, S.19 (2001), s. 147-156.
- AYDEMİR, Yaşar, "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", *Türk Kültürü*, S. 464 (2007), s. 731-744.
- AYDEMİR, Yaşar, "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Türkoloji Araştırmaları/Turkish Studies*, Tunca Kortantamer Özel Sayısı, Editor: Atabey Kılıç-Sibel ÜST, S. 2-3, Summer (2007), s. 122-137.
- AYPAY, İrfan, "Mehmet Emin Vahîd Paşa'nın Eserlerinde Batı Kökenli Kelimeler", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*, C. V, S. 2 (2005), s. 179-184.
- BULUT, Abdullah, Rasih'in Gemi Ve Gemicilikle İlgili Bir Tarih Manzumesi, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 21 (2003), s. 73-83.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet (ts.), *Türk Şairleri*, I-IV.
- GÜRÇAY, Lutfi *Gemici Dili*, İstanbul, 1943.
- HENRY& KAHANE, Renee, TIETZE, Andreas, *The Lingua Faranca In The Levant, Turkish Nautical Terns of Italian and Grek Origin*, University of Illinois Pres, Urban, 1958.
- Hüseyin Amîd, *Ferheng-i Amîd*, Müessesesi-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân, 1369.
- İPEKTEN, Haluk, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- KILIÇ, Atabey, "Süleymaniye Kütüphanesi Reşid Efendi 977'de Kayıtlı Manzum Sözlük Mecmuası Hakkında", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu (25-27 Nisan 2007 Erzurum)*, *Bildiriler-2* (2009), s. 663-676.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Divânı Tenkitli Basım*, AKM Yayınları, Ankara, 1994.
- MUTÇALI, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul, 1995.
- ÖLMEZ, Mehmet, "Türkçenin Yorulmaz Araştırmacısı Andreas Tietze'nin Ardından", *Toplumsal Tarih*, S. 122 (2004), s. 50-53.
- PALA, İskender, "Osmanlı Şiirinde Gemici Dili", *Şairlerin Dilinden*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.
- Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- YILMAZ-ÖNDER Sevim, "Andreas Tietze'nin biyografisi üzerine bir deneme", *Toplumsal Tarih*, S. 122 (2004), s. 54-55.
- ZALOĞLU, Mustafa, *Gemici Dili*, Türk Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- ZAVOTÇU, Gencay, *Rıza Tezkiresi*, Sahafklar Kitap Sarayı, İstanbul, 2009

109 ol şihhati A: el şohbet-i S / bu bâldür torısı A: şu bâlu torısı ? S.

110 Hânâmı A: HânâmS; dil ü cân A: dil-i zâr S / İsteyen A: Hem seven S; deñiz ile A: deñiz hem S.

111 Kor gider mi A: Terk ider mi S; Tunus'ı S: Tunus'ı A.

* A nüshasında şöyle bir not vardır: "Cem'an beyt: 110, Tahrr-i sene fi 15 Şa'bân 1089 (M.1689) Cum'a alaydan nakl olundığı gün yazıldı."